

9. Шевченко, Т. И. Коммуникативные функции социальной вариативности интонации (экспериментально-фонетическое исследование на мат-ле англ. языка): Автореф. дис... д-р филол. наук / Т. И. Шевченко. - Моск. ордена Дружбы народов гос. ин-т иностр. яз. им. М. Тореца. - М., 1990. - 48 с.

10. Ladd R. (1978) Actual Minds, Possible Worlds. Cambridge: Harvard University Press.

УДК 811.581

Трубіцина О.С.
(Київ, Україна)

ВІДОБРАЖЕННЯ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ СУЧАСНОГО КИТАЮ У ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЯХ ДРУКОВАНИХ ЗМІ

У статті розглянуто зв'язок мовних особливостей газетного тексту сучасної китайської мови з функціонуванням мовної політики КНР, що спрямована на стандартизацію та унормування писемного та усного мовлення, необхідних в умовах багатонаціональної та багатомовної держави. Встановлено, що через характерні лексико-стилістичні особливості публіцистичного дискурсу сучасної китайської мови реалізуються функції мовної політики країни, мета яких – оптимізація діяльності суспільства.

Ключові слова: мовна політика Китаю, мовні особливості газетного тексту, китайська мова, ЗМІ.

В статье рассматривается связь лексико-стилистических особенностей газетного текста современного китайского языка с функционированием языковой политики КНР, которая направлена на стандартизацию и нормализацию письменной и устной речи, что необходимо в условиях многонационального и многоязычного государства. Установлено, что с помощью характерных лексико-стилистических особенностей публицистического текста реализуются функции языковой политики страны, цель которых – оптимизация деятельности общества.

Ключевые слова: языковая политика Китая, языковые особенности газетного текста, китайский язык, СМИ.

The article considers the connection of linguistic features of newspaper text in the contemporary Chinese with the functioning of the language policy in the People's Republic of China, aimed at standardization and normalization of written and oral communication, that is necessary in a multiethnic and multilingual country.

Key words: the language policy of China, language features of newspaper text, the Chinese language, mass media.

У багатомовних державах мовне питання перестає бути тільки лінгвістичним, а стає проблемою політичною, соціальною та культурною. Китай як держава, що об'єднує 56 національностей, одним із пріоритетів внутрішньої політики вбачає об'єднуючу роль

© Трубіцина О.С., 2012

унормованої, державної мови путунхуа (普通话, кит. «проста, звичайна мова») як мови сучасної суспільно-політичної, наукової та художньої діяльності суспільства. Найширшим механізмом впровадження соціальних функцій мови є засоби масової інформації, що поширюють та популяризують принципи мовної політики держави через публіцистичний дискурс, в основі якого лежать лексичні та стилістичні особливості, що водночас становлять мовні норми для відтворення у суспільстві. Проблема мовної політики сучасного Китаю висвітлена у працях А.Л. Семенов, О.І. Зав'ялової, Лі Юйміна, Є.П. Челешева та інших, однак питання відображення повної політики у лексико-стилістичних особливостях медіатексту сучасної китайської мови залишається малодослідженим. Тому метою авторів статті є дослідження мовної політики сучасного Китаю, що функціонує у мовних особливостях друкованих засобів масової інформації. Відповідно, завданням роботи є аналіз лексичних та стилістичних характеристик газетного тексту та матеріалі текстів ЗМІ сучасної китайської мови.

Згідно оприлюдненої у 2009 році постанови Держради КНР «Про національну політику Китаю, процвітання та розвиток усіх національностей», після утворення КНР у 1949 році Центральним урядом було визначено і встановлено, що у Китаї нараховується 56 національностей. Серед них ханьці складають переважну більшість, чисельність інших 55-ти національностей порівняно невелика, тому їх прийнято називати національними меншинами. Протягом 60 років існування КНР чисельність китайських нацменшин неухильно збільшувалась, виросла їх питома вага в національному складі населення країни. Відповідно до п'яти проведених у Китаї загальних переписів населення, у 1953 році чисельність представників нацменшин в країні становила 35,32 млн. осіб, або 6,06% від загальної чисельності населення КНР, в 1964 році – 40,02 млн. (5, 76%), в 1982 році – 67,3 млн. (6,68%), в 1990 році – 91,2 млн. (8,04%), в 2000 році – 106,43 млн. (8,41%). Серед 55 національностей лише хуейці і маньчжури користуються ханьськими мовою і писемністю, решта 53 національностей мають свої мови, 22 національностей користуються 28 видами писемності, із них всього 12 національностей користуються 16 видами писемності, які уряд допоміг створити і вдосконалити [1].

Китайська мова, яка належала основній етнічній групі Китаю хань, включає десять діалектних груп. Діалекти розрізняються фонетично, лексично, частково граматично. Саме тому засобом спілкування носіїв різних діалектів слугує нормована мова – путунхуа, що базується на пекінському діалектному різновиді китайської мови. Проте згідно даних першого всекитайського опитування, проведеного у 2004 році, лише 53% населення КНР можуть розмовляти на путунхуа, серед молоді цей показник зростає до 70%. Тому науковці вважають, що путунхуа та діалекти приречені на довге співіснування. Усе частіше діалекти сприймаються в КНР як особливий різновид китайської мови, що мають самостійну культурну та наукову цінність поза вирішенням проблеми поширення єдиного усного засобу спілкування. Збереження та вивчення китайських діалектів вважається актуальним ще й у силу того, що певні різновиди діалектів із невеликою кількістю користувачів починають безслідно зникати [2].

Дослідник Т.П. Млечко зазначає, що мовна політика є особливо важливою у багатомовних державах, де очевидна мовна конкуренція та необхідність у функціональному та статусному визначенні мов у комунікативному просторі [3]. Мовною політикою як свідомим та цілеспрямованим впливом, що має на меті сприяти ефективному функціонуванню мови в різних сферах її застосування, вважають сукупність ідеологічних принципів

і практичних заходів, спрямованих на розв'язання мовних проблем соціуму та держави, надання мовному розвитку бажаного курсу [4 : 533]. І.В. Попеску зауважує: «Якщо звернутись до теоретичних аспектів власне «мовної проблеми», то ніколи в історії європейського континенту проблема свідомого впливу суспільних інститутів на функціонування, розвиток і взаємодію мов не була такою актуальною, як у сучасну епоху, а серед основних шляхів, способів і прийомів впливу суспільства на мовне функціонування найбільш помітне місце посідає мовна політика» [5 : 32].

Національно-мовна політика включає теоретичну програму та її пропаганду, юридичну регламентацію взаємовідношення мов, адміністративне регулювання та економічні методи [6 : 20]. Мовна політика як цілеспрямований вплив на процеси функціонування та розвиток мов впроваджується, зокрема, засобами масової інформації, що поряд із законодавчою, виконавчою та судовою виступають «четвертою» владою щодо скерування розвитку мови у суспільстві, адже передбачає широкомасштабне залучення засобів масової інформації як прямого механізму впровадження та поширення прийнятою державними органами мовної політики в країні [7].

А.Л. Семенас, досліджуючи питання сучасної мовної політики Китаю, ділить її на два періоди [12 : 150]. У рамках першого (1950-1966 рр.) головною задачею мовної політики було поширення путунхуа з метою забезпечення національної єдності, спрощення ієрогліфів та прийняття фонетичного алфавіту, аби полегшити народним масам процес оволодіння культурними знаннями, ліквідувати неграмотність. Проте поставлені у 50-ті роки задачі щодо поширення путунхуа та стандартизації писемності не могли бути повністю реалізованими протягом того короткого періоду, що передував «культурній революції». Тому із початком другого етапу довелось вирішувати як попередні, так і нові мовні проблеми.

У середині 80-х років пріоритети мовної політики КНР зазнали змін у силу суспільного розвитку. У зв'язку зі зміною акцентів щодо мовної політики її керівний орган «Комітет по реформам писемності» у відповідності до наказу Держради від 16 грудня 1985 року був перейменований на «Державний комітет у справах мови та писемності». Серед задач, що ставив перед собою комітет, першочерговим завданням була робота по поширенню путунхуа та стандартизації китайської писемності, популяризацію серед широкого загалу та на поступове підвищення рівня володіння мовцем. На Всекитайських зборах 1986 року були висунуті масштабні завдання щодо поширення путунхуа на період до кінця ХХ століття, які широко залучали до такого роду роботи засоби масової інформації. Так, передбачалося використання путунхуа на радіо, телебаченні у якості засобу пропаганди жителями різних діалектних регіонів у ході громадських заходів. Окрім того, 1 квітня 1987 року видано постанову «Про правильне вживання мови та писемності радіо, кіно та телебачення», 7 липня 1992 року – постанову «Про регулювання ієрогліфів у друкованих виданнях». З метою перевірки рівня володіння путунхуа у місцевих газетах з'явилися спеціальні рубрики з підготовки до перевірки знань путунхуа.

Н.О. Седнева вказує, що через засоби масової інформації формується, розповсюджується та зберігається культура у різних її варіантах [8]. На думку дослідника А.Л. Потєряхіна, ЗМІ виступають свого роду керівником у впровадженні норм спілкування, вони скеровують читача або глядача, впливаючи психологічно, агітаційно, тобто справляють опосередкований вплив [9 : 56]. Дослідник А.А. Леонтьєв вказує, що масова комунікація

– це один із видів спілкування, що є не стільки процесом зовнішньої взаємодії ізольованих особистостей, скільки способом внутрішньої організації суспільства як єдності, процесом, за допомогою якого здійснюється розвиток суспільства, оскільки він включає у себе постійну динамічну взаємодію суспільства та особистості [10]. За словами керівника Головного державного управління КНР у справах друку та видання Лю Бінцзе, розвиток ЗМІ не лише сприяє суспільному контролю над діяльністю уряду, демократичним перетворенням у суспільстві, але й підвищенню його культурного рівня [11].

А.А. Леонтьєв зазначає, що у соціально-орієнтованому спілкуванні, прикладом якого є масова комунікація, одна частина суспільства впливає на іншу з метою оптимізації діяльності суспільства в цілому: підвищення його соціально-психологічного згуртування, внутрішньої стабілізації, підвищення рівня усвідомленості або інформованості. Вплив на аудиторію здійснюється у сфері знання, навиків та умінь, мотивів та потреб, ціннісних орієнтацій – тобто мовленнєвий вплив продукує зміни в діяльності реципієнта через зміни його особистості [10]. Тому функціями спілкування, на яке орієнтується мовна політика, через засоби масової інформації є оптимізація діяльності суспільства (забезпечення повноцінного функціонування та розвитку), функція контакту (ЗМІ згуртовують представників соціуму, дають їм відчуття психологічної єдності), соціального контролю (ЗМІ доводять до кожного систему соціальних норм, етичних та естетичних вимог), функція соціалізації особистості (формування в особистості якостей, бажаних з точки зору суспільства) [10].

Прикладом того, як відображаються у мові соціальні функції ЗМІ, – це особливості відбору та вживання лексики, функціонально-стилістична специфіка мови медіадискурсу. Опираючись на результати проведеного дослідження на матеріалі текстів сучасних китайських ЗМІ (газета «Женьмінь Жибао»¹, матеріали китайського державного інформаційного агентства Сінхуа²), вважаємо, що лексичні особливості газетного тексту засвідчують першочергове виконання функцій соціального контролю та соціалізації особистості – тобто увагу до культури мовлення через дотримання норм літературності при написанні, а отже й сприйнятті медіатексту. Відповідними мовними засобами, що забезпечують впровадження соціальних норм вважаємо:

- двоскладові слова, що мають односкладові аналоги та вживаються замість них для підкреслення та збереження літературності та високої культури мовлення (наприклад, 当前 «теперішній», «сучасний», «зараз», 今后 «наступний», «у подальшому», 前来 «прибути», «приїздити», 能够 «могти», 具有 «мати», «володіти», 等待 «чекати», «очікувати», 给予 «давати», 减少 «зменшувати», «скорочувати»);

- мовні кліше³, добір яких засвідчує культуру мовця та дотримання стильових харак-

¹ 15 червня 1948 року газета «Женьмінь жибао» (кит. 人民日报, «Народна газета») була створена як видання бюро ЦК КПК Північного Китаю. 1 серпня 1949 року (напередодні утворення Китайської Народної Республіки) ЦК КПК прийняв рішення перетворити газету у офіційне видання Центрального Комітету Комуністичної партії Китаю. На сьогоднішній день «Женьмінь жибао» – офіційне друковане видання ЦК КПК.

² Сінхуа (кит. 新華社/新华社, агенція «Новий Китай») — китайська державна урядова агенція новин зі штаб-квартирою в Пекіні. Найбільша в Китаї інформаційна агенція, є органом китайської державної інформації і пропаганди. В наш час Сінхуа має 107 філій у всьому світі.

³ Під мовними кліше розуміються мовні одиниці, яким властиві постійний склад компонентів, звичність звучання, відтворюваність готових мовних блоків і водночас семантичне членування,

теристик публіцистичного дискурсу (наприклад, 提供...机遇 «надавати можливість», 遵循...规则 «слідувати правилам», 达成...共识 «досягти порозуміння», 向...提出...挑战 «кинути виклик», 不可否认 «немає сумнівів», 相比之下 «для порівняння»);

- синоніми та виразальні засоби, використання яких говорять про високий рівень володіння мовою (国外银行业务/ 境外银行业务/ 离岸银行业务 «банківські операції в офшорній зоні», 交易手段/ 交换手段/ 交换媒介 «засіб міжнародних розрахунків», 品质管理/ 品质控制/ 质量控制 «контроль якості», 缔结协定/ 达成协议 «заключити угоду», 出色 «видатний», 空前 «небувалий», 傀儡 «маріонетка»);

- складні поширені речення, що підкреслюють логічну структуру розгортання авторської думки та високий рівень обізнаності мовця.

У межах мовної політики виконання функцій соціального контролю та соціалізації особистості уможливує реалізацію функції контакту – згуртування представників соціуму через відчуття психологічної єдності. У цьому контексті засоби масової інформації поєднують мову та писемність, що розглядаються як носії китайської культури, а отже виступають гарантією збереження національної ідентичності в умовах глобалізації. Збереження мовної ідентичності китайської мови, відображене у:

- використанні веньянізмів⁴, (наприклад, 至今 «до тепер», 若干 «певна кількість», 盈余 «прибуток», 此 «цей», 本 «цей, наявний», 其 «свій, його, їх», 何 «якийсь, певний», 而/ 与/ 以及/ 并且 «з, із, разом із», 则 «згодом», 之 (присвійна частка), 将 (частка інверсії), 均 «усе», 即 «тобто», 至矣/ 十分 «надзвичайно», «дуже»);

- у заміні слів іншомовного походження аналогами із путунхуа (наприклад, у китайській мові лексема «картель» має варіант фонетичного запозичення – 卡特尔[kātè'ěr] та семантичного – 联合公司(досл. «об'єднання компаній»); «синдикат» – 辛迪加[xīndījiā] та 联合企业(досл. «об'єднання підприємств»); «демократія» – 德谟克拉西[démóklàxī] та 民主(досл. «влада народу»));

- використанні фразеологічних одиниць⁵, що надають висловлюванню національно-го забарвлення [12 : 128] (坚贞不屈 «стійкий», «принциповий», 一往无前 «прокладати шлях», 乘风破浪 «мати грандіозні плани», 百折不挠 «не звертати з обраного шляху, не дивлячись на перепони»).

Однак для того, аби тексти публіцистичного стилю могли належним чином вплинути на читача, вони повинні не лише володіти якісним, виразним та образним мовленням, але й бути логічними та добре аргументованими. Сфера використання та призначення

характерне для вільних словосполучень. Поява кліше пов'язана з частотністю й повторюваністю ситуацій. За цих умов навколо стрижневого слова утворюється відносно постійний набір контекстуальних елементів у мовленні, що набувають звичності у вживанні та звучанні. В.І. Горелов відносить графаретні вирази до фразеологічних штампів, або стилістично маркованих фразеологізмів.

⁴ Веньянізми – запозичення із давньої літературної мови веньянь. Складають значну частину словникового складу писемної мови, до якої зокрема належить публіцистичне мовлення. Широке використання веньянізмів у газетному тексті пояснюється тим, що давня китайська мова надзвичайно лаконічна і в той самий час містка за змістом, тому виникає потреба використовувати вже готові загальноприйняті вислови, що до того ж підкреслюють освіченість співрозмовника.

⁵ У китайській мові фразеологічними одиницями прийнято вважати словосполучення зазвичай чотирьох-морфемного складу, що побудовані за лексико-граматичними нормами мови веньянь. У китайській мові у стилістичних цілях широко використовуються простонародні вислови, відповідниками яких в українській мові є приказки та прислів'я.

публіцистичного стилю вплинула на формування його відповідних ознак, до яких належать: динамічність, спрямованість на новизну, актуалізація сучасності та документально-фактологічна точність, інформативність та декларативність, політична, суспільна, морально-етична оцінка того, про що мовиться, синтез логічності та образності мовного вираження, стандарту й експресії, закличність та переконливість, авторська пристрасть, емоційність, простота та доступність [14 : 272].

Ч. Цзюйсі зазначає, що поряд із загально-стилістичними особливостями, що характерні сучасному китайському газетному тексту, його ознаками є збереження функції пропаганди та колективність авторського «я»⁶[15]. Колективність авторського «я» теж спрямована на згуртування соціуму. У такий спосіб пріоритет переконань та ідей належить не конкретній особі та суб'єктивній думці, а групі людей. Авторське «я» у газетному тексті китайської мови виражає позиції колективу, не відстоює думку одного, апелює до інтересів усього соціуму, а не до окремих його представників.

Разом із найпоширенішою мовою у світі найдавніша та найскладніша китайська писемність практично до початку ХХ століття вважалась абсолютно несумісною із модернізацією. У рамках мовної політики КНР на перший план виходить не стільки проблема написання і скорочення кількості ієрогліфів, скільки досягнення єдності ієрогліфічного письма як націєтворчого фактору.

Таким чином, мовна політика Китаю стала частиною економічних, соціальних, наукових та культурних перетворень у країні. Із метою зміцнення взаєморозуміння та зв'язків між різними національностями, розвитку національних відносин рівноправності, єдності, взаємодопомоги і гармонійності китайських уряд докладає усіх зусиль, аби політика «згуртування», окрім інших механізмів, впроваджувалась через засоби ЗМІ. У рамках мовної політики КНР засоби масової інформації за допомогою лексичних особливостей зберігають культуру Китаю, впроваджують та поширюють норми спілкування, організують суспільство, сприяють суспільному контролю, підвищують культурний рівень соціуму. Стилістичні засоби газетного тексту сучасної китайської мови спрямовані та психологічну єдність членів суспільства як за рахунок передачі колективної ідеї, так і в силу пропаганди провладних ідей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Национальная политика Китая, общее процветание и развитие всех национальностей [Электронный ресурс] / Госсовет КНР // Китайский информационный Интернет-центр. – 2009. – Режим доступа: http://russian.china.org.cn/government/archive/baipishu/txt/200912/14/content_19062289.htm.

2. Завьялова О. И. Языковая ситуация и языковая политика в КНР : (К 75-летию академика М. Л. Титаренко) [Электронный ресурс] / О. И. Завьялова // Китай: поиск гармонии. – 2009. – Режим доступа: http://www.ifes-ras.ru/attaches/books__texts/Zavyalova_Language_situation_in_PRC.pdf.

3. Млечко Т. П. Лингвистический компонент языковой политики [Электронный ресурс] / Т. П. Млечко // Вестник Славянского университета. – 2008. – №15. – Режим доступа: http://surm.md/index2.php?option=com_content&task=view&id=558&pop.

⁶ Під колективним авторським «я» маємо на увазі те, що автор подає не суб'єктивні думки, а висловлює позиції редакторського колективу.

4. Мала енциклопедія етнодержавознавства. – К. : Довіра ; Генеза, 1996. – 942 с.
5. Попеску И. В. Языковая политика и проекты законов о языках / И. В. Попеску // Проекты законов о языках – экспертный анализ. – К., 2000. – 216 с.
6. Мечковская Н. Б. Социальная лингвистика [Текст] / Н. Б. Мечковская. – М. : Аспект-Пресс 2000. – 207 с.
7. Решение национально-языковых вопросов в современном мире [Электронный ресурс] / [под ред. акад. Е. П. Чельшева]. – 2003. – Режим доступа: <http://scans.hebis.d/27/12/50/27125088toc.pdf>.
8. Седнева Н. О. Вплив засобів масової інформації на мовну культуру та мовний вибір [Електронний ресурс] / Н. О. Седнева. – 2005. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/Politology/2005_31/31-15.pdf.
9. Потеряхин А. Л. Психологическое воздействие в управленческом общении / А. Л. Потеряхин // Персонал. – 1998. – № 3. – С. 56-59
10. Леонтьев А. А. Психолингвистические особенности языка СМИ [Электронный ресурс] / А. А. Леонтьев // Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования. – 2003. – Режим доступа: <http://evartist.narod.ru/text12/06.htm>.
11. Голова Китайської асоціації друку про стан і тенденції розвитку газети [Електронний ресурс] // Статті по економіці. – 2008. – Режим доступу : <http://investoram.ks.ua/72/>.
12. Семенас А. Л. Языковая политика в КНР (80-90-е годы) / А. Л. Семенас // Китайское языкознание: Изолирующие языки: IX международная конференция: Материалы. – М., 1998. – С. 150-155
13. Горелов В. И. Стилистика современного китайского языка [учеб. пособие] / В. И. Горелов. – М. : Просвещение, 1979. – 192 с.
14. Мацько Л. І. Стилiстика української мови [пiдруч. для студентiв вищ. навч. закл.] / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько. – Київ : Вища школа, 2003. – 462 с.
15. Чжан Цзюйсі. Сходства и различия современных текстов в китайской и российской прессе: Историческая и теоретическая обусловленность: дис. ... кандидата філол. наук : 10.01.10 / Чжан Цзюйсі. – М., 2005. – 221с.